

Núm. 16, 2025, 269-271
<https://doi.org/10.14198/itaca.29408>

Secció
Resenyes

Ressenya del llibre: Santanach Suñol, Joan (2024). *Per abastar una estrella. Verdaguer i el «Cant de Gentil»*

Autoria:

Meritxell Matas Revilla
Investigadora independent, Espanya
<https://orcid.org/0000-0002-7644-5183>
meritxellmatas@gmail.com

Fitxa bibliogràfica:

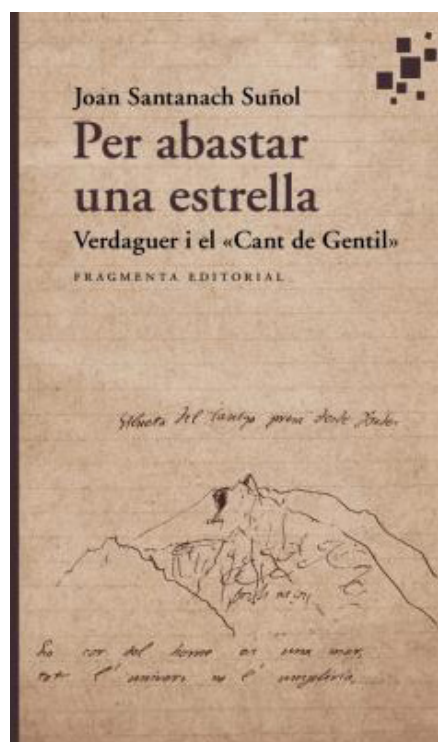
Santanach Suñol, Joan (2024), *Per abastar una estrella. Verdaguer i el «Cant de Gentil»*. Barcelona: Fragmenta Editorial. 152 p. ISBN 978-84-10188-04-4

Paraules clau:

Jacint Verdaguer; poesia catalana; segle XIX; literatura catalana.

©2025 Meritxell Matas Revilla

Aquest treball es comparteix sota la llicència de Reconeixement-NoComercial-CompartirIgual 4.0 Internacional (CC BY-NC-SA 4.0): <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Verdaguer és autor d'uns dels versos més coneguts de la literatura catalana. Qui no ha llegit alguna vegada «Lo cor del home es una mar,/ tot l'univers no l'umpliria»? El que ja és menys conegut són els tortuosos viaranys que el bard va recórrer per la seva redacció i com l'escriptura i les múltiples revisions del «El cant de Gentil» van modificar per sempre el conjunt de *Canigó*. L'elevat nombre de variants conservades —que no són, ni de bon tros, totes les que va arribar a realitzar— i la correspondència amb Jaume Collell (un dels seus crítics de més confiança) fan palesa la importància que tenia el Cant per Verdaguer. Les notes del poeta —quan un fragment se li encallava, feia anotacions sobre edicions en principi superades del text— són deliciosament útils i un exemple singular de la gènesi creativa del folguerolenc.

Joan Santanach, professor de literatura a la Universitat de Barcelona i expert en cultura medieval i en la literatura del vuit-cents, ha escrit un estudi equilibrat entre la investigació mètrica i la semàntica. La lectura d'aquest assaig, que d'entrada ens podria semblar feixuga, resulta àgil i assequible, sense que això vulgui dir que el to divulgatiu en traeixi el rigor filològic i acadèmic. Fet i fet, l'autor ens ofereix dos nivells de lectura i ens convida a saltar-nos els elements que puguin entorpir-nos la lectura. L'estudiós no fa cap afirmació sense proves suficients i el lector trobarà un tractat contrastat que no s'oblida dels estudis anteriors, ja que la filologia no és un camí solitari, sinó que cadascú forma part d'una peça més en la xarxa del coneixement. Un camí que parteix dels editors de l'epistolari de Verdaguer, Josep M. de Casacuberta i Joan Torrent, i continua amb Pere Bohigas i, el més recent, Ricard Torrents, amb qui tindrà els seus punts d'encontre i les pertinents desviacions. Les novetats del volum beuen de la identificació de nous testimonis, desconeguts fins ara, i ofereixen una proposta de divisió en cinc redaccions (una menys de les establertes per Torrents). Les versions, tanmateix, no s'han d'entendre com a compartiments estancs, sinó que contenen múltiples transicions fins i tot en les que semblen més allunyades.

Com concebia Verdaguer el protagonista de la seva obra més important? Al capítol «Gentil o l'embriaguesa de la imaginació» se'n presenta un personatge en creixement, polièdric i romàntic. Un *alter ego* del poeta? De la construcció adequada de Gentil en depenia tot el poema, atès que l'objectiu de *Canigó* era esdevenir un cant vinculat al cristianisme sobre els orígens de Catalunya com a país. Per això sorprèn que, tot i ser-ne el veritable punt àlgid, el «Cant de Gentil» en un inici no formava part del plantejament del poema en conjunt. A «La primera redacció del "Cant"», Santanach barrina al voltant de la descripció de Griselda i la primera vegada que Gentil la veu. Fins ara, aquest moment havia estat vinculat a una pastorella. Tanmateix, l'autor opina que la cançó més aviat s'hauria de relacionar amb el tòpic bucòlic de la dama adormida que Verdaguer devia haver llegit en el romanç pentasil·làbic, cronològicament proper, «La dama del ratpenat», de Víctor Balaguer. Aquesta versió enllaça amb la tradició autoritzada de referents com Garcilaso de la Vega (el pastor Albanio contemplant la nimfa Camila) i Luis de Góngora (Acis davant Galatea).

A continuació, s'arriba al nucli dur del llibre, que el formen les revisions pròpiament dites de les versions. El capítol IV s'encarrega dels romanços i les quarteres i el capítol V, de la quarta i la cinquena redacció. El capítol VI, «De branca en branca», estira aquest fil i basteix un resum, gairebé didàctic, d'aquesta evolució formal i de fons. Els versos que no aportaven massa contingut teòric al conjunt no van agradar Verdaguer i, com es veurà a la segona i tercera versió, aquest patirà un canvi important: de la descripció de l'enamorada es desplaçarà al conflicte intern de Gentil entre família i pàtria, per una banda, i l'amor, per l'altra. La metamorfosi més evident en la forma es dona entre la segona i la tercera versió on s'abandonen les quartetes a favor del romanç, tot i que Santanach n'apunta una possible redacció en paral·lel que explicaria les proximitats temàtiques. Un exemple de la immensa tasca que

duia a terme és el fet que, de quartetes, n'arribés a redactar una trentena ben diferents entre elles, que va acabar refusant.

El volum també aborda la qüestió temporal i, malgrat que es desconeixen les dates exactes de la concepció del Cant i les primeres redaccions, s'ha pogut situar entre les dues primeres còpies completes de *Canigó*. L'estudiós s'aventura a proposar que devia ser entre la segona meitat del 1884 i la primera del 1885, si bé l'estrofa V seria posterior al 27 d'octubre (l'epistolari Verdaguer-Collell és, de nou, de vital importància). Fins i tot, es pot formular que ja hagués enviat alguns exemplars de *Canigó* a impremta mentre acabava d'enllestir el Cant. En qualsevol cas, Verdaguer sabia que n'era la peça clau.

A més de la revisió dels esborranys, i l'explicació dels canvis que se'n deriven, l'altre puntal del llibre és descobrir com aquest procés —entre esbossos, reescriptures i dubtes de Collell— ajuden a il·lustrar la tensió entre ideologia i poesia que Verdaguer sofria com a bon romàntic. Santanach conclou: «En cap cas, però, es tracta d'anul·lar la poesia, sinó de canalitzar-la cap als objectius correctes. [...] Verdaguer no podia condemnar la poesia ni el desig sense trair-se a si mateix. Podia intentar canalitzar-los, però no gaire més». I conclou: la poesia mantindrà el seu reducte. El camí de «Gentil» va ser especialment tortuós, però permet escriure'n una «apassionant» història de creació literària.